

Sociologie pro speciální pedagogy

Úvod

Lenka Slepíčková

Co je to sociologie? Co o ní víme?

Příbuzné obory:

- Psychologie
- Historie
- Antropologie
- Ekonomie
- Politologie
- Právo

V čem se liší?

- Má vlastní objekt zájmu?
- Má vlastní metodu poznání?

Co je pro sociologii specifické?

- Vlastní soubor **otázek** ke zkoumání lidského jednání a vlastní **interpretační rámec**
- Lidská jednání jako prvky širších konfigurací; jednání jako chování naplněné smyslem
- Člověk jako člen sítě vzájemné závislosti
- Snaha vidět v individuálním sociální, v konkrétním obecné, ukázat, jak se naše individuální biografie proplétá s historií – sociologická imaginace
- Sociologie jako věda reflexivní
- Sociologie jako věda multiparadigmatická
- Vztah sociologie a zdravého rozumu

SOCIOLOGIE JE

„Věda o společnosti, společenských jevech, strukturách a procesech a jejich vzájemných vztazích. (...) Každý společenský jev, proces či vztah se může stát součástí předmětu sociologie. (...) Sociologie tyto jevy zásadně zkoumá ve vztahu k jiným sociálním jevům.“ (Velký sociologický slovník 1996: 1018-1019)

„Kvantitativní sociologie (...) přikládá velký význam čítání, měření a kvantitativnímu a formalizovanému vyjadřování souvislostí.“ (Velký sociologický slovník 1996: 1086)

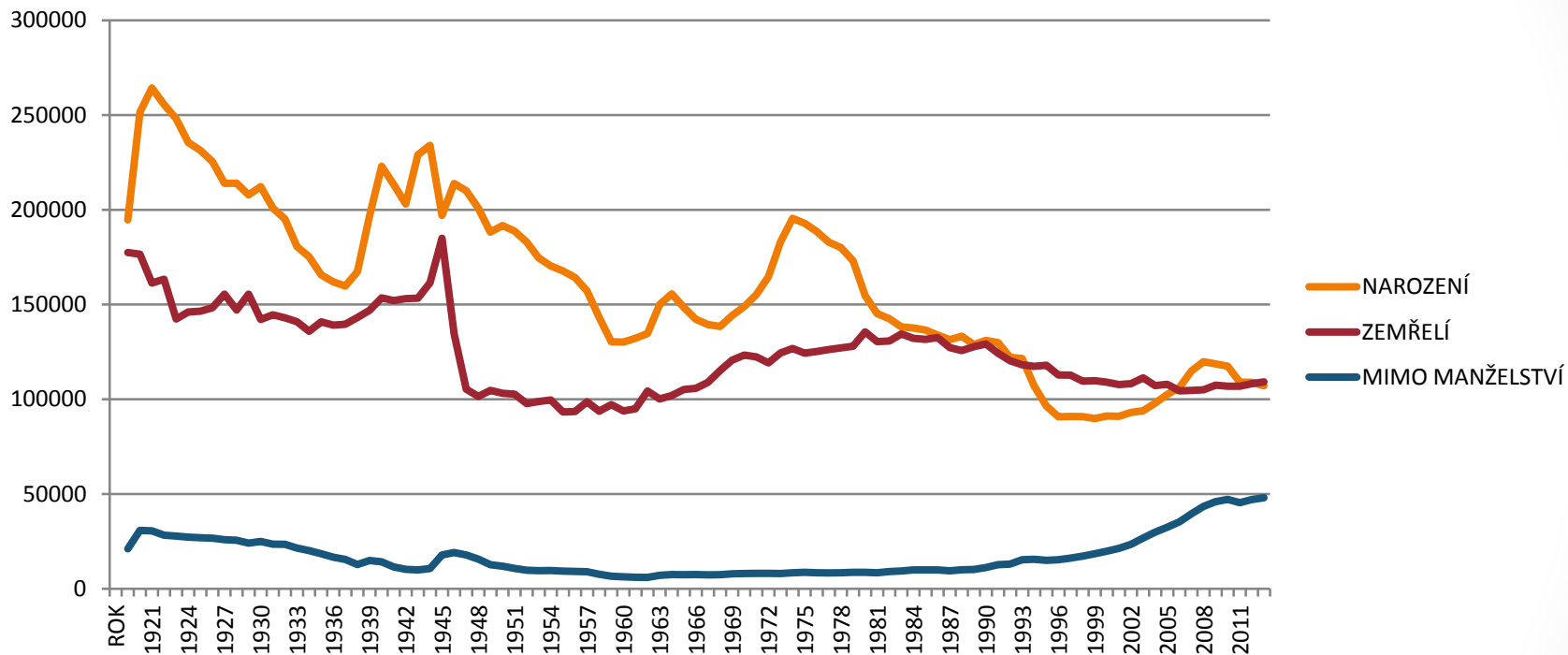
„Směry kvalitativní sociologie (...) za hlavní úkol sociologie pokládají pochopení životního světa a pravidel každodenních činností jiných individuí (sociálních aktérů), včetně jejich motivací, dešifrování významu, které přikládají věcem, procesům, aktivitám a symbolům.“ (Velký sociologický slovník 1996: 1086)

Vztah mezi chováním a jednáním

Vystavuje mrtvé ryby

Člověk jako člen sítě

Zdroj: Český statistický úřad, *Pohyb obyvatelstva v Českých zemích*) 1785–2013, absolutní údaje*

čenské

*Fiala, Šimon: [Rasa a gender v letecké historii](http://sociopress.cz/rasa-a-gender-v-leteckehistorii/),
<http://sociopress.cz/rasa-a-gender-v-leteckehistorii/>*

O nebezpečí etnocentrismu a významu porozumění

Nacirema mají velice extrémní zvyk, rituál zaměřený na své tělo. Tento rituál ... je založen na víře, že tělo je v podstatě ošklivé a mající tendenci k zániku. Nacirema se věnují složitým rituálům, pro které mají speciální svatyně, vestavěné do jejich sídlišť. V takové typické svatyni je řada významných objektů. Na stěně každé takové svatyně je speciálně konstruovaná skříňka, ve které jsou přechovávány magické roztoky a talismany. Ty jsou opatřovány od mocných šamanů, kteří instruují bylinkáře, jak tyto preparáty připravil. Tyto přípravky jsou velice drahé...

- (Disman: Jak se vyrábí sociologická znalost)

Sociologie jako „umění nedůvěry“

„Klást sociologické otázky pak předpokládá, že se člověk chce dívat o něco dál, za běžně přijímané či oficiálně vymezené cíle lidského jednání. Předpokládá to, aby si byl do jisté míry vědom toho, že lidské záležitosti mají různé významové roviny, z nichž některé jsou skryty vědomí každodenního života.“

(Petr Berger, Pozvání do sociologie, str. 34)

Sociologická imaginace

„... Umožňuje pochopit širší historickou scénu v jejím významu pro vnitřní život a pro vnější životní dráhu různých jednotlivců.“

„... pomáhá pochopit historii a biografii a její vzájemný vztah ve společnosti. To je její úkol a příslib.“

Ch. W. Mills, Sociologická imaginace, str. 9

„Sociologie se snaží zjistit, kam společnost směřuje, a nijak zvlášť se jí to nedaří. To, co sociologie říká například o sociálním kapitálu, najdeme už v Balzacovi. To, co nám sděluje o úpadku vzdělanosti, se dočteme v Lewisově románu Babbit. Typickou vlastností sociologie je, že všechno se snaží vyjádřit hodně šroubovaně a nesrozumitelně. Tím teprve má vzniknout dojem té správné exaktnosti. Kdyby sociologové více četli romány, grantové agentury by ušetřily hodně prostředků na výzkumy.“

Proč lidé studují neuplatnitelné obory?

A co nám sociologové přinesou? Popíší nám akorát to, co vidíme všichni - jak funguje společnost. K tomu jich není potřebné velké množství. Nebo se možná uplatní někde v marketingových agenturách při zpracování dat. Nevyrobí a nevymyslí nic. A pokud něco vymyslí, tak nějakou blbost.

Sociologie jako věda o společnosti

- Společnost = souhrn individuí jednajících s ohledem na jednání druhých a to v určitém historickém, prostorovém, kulturním a sociálním kontextu

K čemu je to dobré?

- Zdokonalování, pokrok, praktická aplikace
- Budování obecných zákonů (teorií) o chování jevů/objektů a umožnění spojovat dohromady naše poznání a předpovídat neznámé jevy - organizace empirického poznání

Ještě něco?

- Rozvoj kritického myšlení (brání předsudkům, stereotypům a manipulovatelnosti)
- Lepší porozumění světu kolem nás a našemu životu
- Vyvíjí senzitivitu, umožní nám vidět dosud neviděné
- Dá se praktikovat každý den

Historické a společenské souvislosti vzniku sociologie

- První pol. 19. stol. (prům. revoluce, Velká francouzská revoluce)
- Přejchod společnosti od tradiční k moderní (prům. revoluce)
- Zhroucení kontrolních mechanismů, mocenské legitimacy a způsobu výkladu světa
- Snaha definovat kontrolní mechanismy nové společnosti

Co se tehdy stalo?

- Industrializace
- Sekularizace
- Urbanizace
- Racionalizace
- Proměňuje se legitimita moci
- Vznik centralizovaných národních států a jejich byrokracie
- Vyvíjí se komplexní tržní systém (práce a půda se mění ve zboží, vliv peněz)
- Soukromá a veřejná sféra se oddělují
- Důraz na získaný status, nikoli na status připsaný
- Vzniká „moderní člověk“

Otcové zakladatelé

August Comte (1798 – 1857)

- francouzský filozof
- hledání nové stability společnosti – „Před mými zraky se rozpadl řád“
- idea o reformě společnosti prostr. vědy, kterou je třeba systematizovat a nově promyslet
- hierarchie věd, sociologie jako nejvýznamnější a nejkomplexnější věda
- Pozitivismus – požadavek studovat reálné, zkušeností ověřitelné zkušenosti – pozorování má být řízeno a jeho výsledky interpretovány pomocí teorie, cílem je rozvinout abstraktní teoretické principy, jimiž se bude každé další pozorování řídit a zároveň je bude zpětně testovat a modifikovat:

Předmětem vědy mohou být pouze fakta, zjišťována přímou zkušeností

veškeré pravdivé a hodnotné poznání může být dosaženo pouze pomocí empirických metod

k pokroku lidského poznání dochází kumulací vědění
přír., spol. nebo lidská skutečnost mohou být zkoumány stejnými metodami, jejichž ideálním modelem jsou přírodní vědy

temito metodami lze řešit i společensko-politické a morální otázky

- Vědět, aby bylo možno předvídat a předvídat, aby bylo možno řídit

Émile Durkheim (1858 – 1917)

- založil první katedru sociologie ve Francii, založil první odborný sociologický časopis
- **Pravidla sociologické metody** – sociologie se může stát objektivní vědou po vzoru věd přírodních, má přitom svůj specifický objekt bádání (odmítání biologického, psychologického či jiného redukcionismu)
- sociologie má studovat sociální fakta, tedy vše, co má sociální povahu, zvnějšku působí na lidské jednání a determinuje je
- Požadavek studovat sociální fakta jako věci
- Společnost jako skutečnost zvláštního druhu, existující nezávisle na jednotlivcích a zkoumatelná metodami stejnými, jako jsou metody přírodních věd
- **Sebevražda**
- Anomie, dělba práce, náboženství

Max Weber (1864 – 1920)

- Sociologie jako věda o sociálním jednání
- Chápající sociologie
- Společnost jako suma individuálních aktérů
- Protestantská etika a duch kapitalismu
- Panství, racionalita, byrokracie, věda

Georg Simmel (1858 – 1918)

- Formální sociologie
- Formy zespolečnění – základní formy společenských vztahů, které jsou neměnné v čase a prostoru a v jejichž rámci se veškerá mezilidská interakce odehrává
- Esejistická forma psaní
- Peníze v moderní kultuře
- Móda, cizinec atd.

Karel Marx (1818 – 1883)

- **Materialistické** pojetí historie
- Historie lidstva = dějiny třídního boje
- Kapitalismus má být nahrazen beztřídní společností (společné vlastnictví výrobních prostředků)
- **Kapitál** – asymetrie v postavení vlastníka a nevlastníka v procesu výroby – vyrobená nadhodnota připadá kapitalistovi

Od moderní k nové společnosti

- Změny ve způsobu výroby (postindustrializace)
- Rozvoj masových médií a informačních technologií
- Rychlé sociální změny a potřeba redukce strachu
- Vznik nové, postmoderní mentality – individualismus, flexibilita, mobilita, pluralizace životních stylů, nové vzorce spotřeby, atomizace
- Rozvoj, šíření a dostupnost vzdělání
- Globalizace
- Stárnutí společnosti, migrační tlaky a otázky soužití různých kultur
- Nové typy ohrožení
- Ztráta víry v pokrok, v technologie a vědu
- Hodnotový obrat – ekologie a kvalita obecně, práva menšin, politická participace

Nová éra ve vývoji společnosti (od 70. let minulého století)

- Informační společnost, společnost znalostí,
- Postindustriální společnost
- Postmaterialistická společnost (kulturní obrat)
- Konzumní společnost, mediální společnost
- Pozdně moderní společnost
- Postmoderní společnost
- Riziková společnost
- Společnost zážitků

Ulrich Beck: Riziková společnost

- industriální společnost zaniká díky vedlejším účinkům, které vyvolává – svým vlastním fungováním (nezamýšlené důsledky záměrného jednání)
- produkce bohatství je doprovázena produkcí rizik, a konflikty ohledně distribuce rizik
- Nová povaha rizik – jsou běžně a rutinně produkována, globální rozměr a moderní příčiny, vyvolávají nevratná poškození, jsou neviditelná, nepředvídatelná a otevřena procesu sociálního definování a také big business, bumerangový efekt, nejde kauzálně stanovit příčinu, namísto toho jsou rizika kvantifikována (určování mezních hodnot)
- *vynucená individualizace* - individualismus je to, co člověku zbývá, když byl vyvázán z přediva sociálních opor, neznamena však nezávislost, naopak, člověk se ve všech dimenzích svého života dostal do naprosté závislosti na mechanismu trhu a musí čelit rizikům sám

Gerhard Schulze: Společnost zážitků

- Sociální neukotvenost dnešního člověka (z hlediska lokality, rodiny atd.)
- Naplňování vlastní identity zážitky: „Užij si svůj život“, protahování mladého životního stylu až do pokročilé čtyřicítky
- Dorian Gray: *Žijte! Žijte ten báječný život, který v sobě máte! Hledte, ať o nic nepřijdete. Neustále vyhledávejte nové vzruchy. Svět patří vám – na nějaký čas...*
- Sběr zážitků jako záležitost všech společenských vrstev
- Zážitky jako nové a prosperující průmyslové odvětví (nelze je změnit v trvalý stav)
- Užitek věcí vyměněn za prožitek
- Moderní společnost se svými obrovskými aparáty průmyslové výroby byla ráznou odpovědí na pradávny strach lidstva ze zoufalé bídy a nedostatku. V okamžiku, kdy obyčejného zboží začal být alespoň v některých zemích dostatek pro všechny, nastoupil místo strachu z nedostatku strach nový, strach, který dříve znali jen privilegovaní – strach z ubíjející nudy

